

ลักษณะของภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์

อำนาจ ปัทมาสูข

ในการแบ่งสมัยของภาษาไทยนั้น ปรีชา ช้างขวัญยืน ได้แบ่งออกเป็นภาษาไทยสมัยสุโขทัย ภาษาไทยสมัยอยุธยาซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา สาเหตุที่นับภาษาที่ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าเป็นภาษาไทยสมัยอยุธยานั้นเป็นเพราะเมื่อมีการย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยาอยู่ที่กรุงเทพมหานครนั้น ผู้คนที่มาอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็เป็นคนอยุธยาเสียส่วนมาก ซึ่งภาษาที่ใช้ก็ยังคงเป็นภาษาเดิมอยู่มิได้มีการเปลี่ยนภาษา ส่วนที่นับว่าภาษาไทยสมัยอยุธยามาสิ้นสุดที่รัชกาลที่ 3 นั้น ปรีชา ช้างขวัญยืน ให้เหตุผลว่าเป็นการถือเอาความเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นหลัก กล่าวคือในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการรับศัพท์ภาษาอังกฤษเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ภาษาสมัยรัชกาลที่ 4 มีความแตกต่างกับภาษาสมัยรัชกาลที่ 3 อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าภาษาสมัยรัตนโกสินทร์เริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4¹

อันที่จริงประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับประเทศอังกฤษตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยพ่อค้าชาวอังกฤษพวกแรกเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาทางเรือสินค้าในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ปี พ.ศ. 2155² แต่สมัยกรุงศรีอยุธยานั้นคนไทยคุ้นเคยกับชาวโปรตุเกสและฝรั่งชาติอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส มากกว่าอังกฤษ ดังนั้นเอกสารที่หลงเหลือหลังจากคราวเสียกรุงจึงไม่ค่อยพบว่ามีการใช้คำยืมจากภาษาอังกฤษ แม้ในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็ไม่ปรากฏว่ามีชาวอังกฤษเข้ามาติดต่อกับไทยอีก จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 2 ที่มีการติดต่อกับอังกฤษอย่างเป็นทางการจึงเริ่มพบการเขียนคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในเอกสารต่าง ๆ และมีใช้ประปรายในสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ไทยติดต่อกับอังกฤษและอเมริกามากขึ้น มีการส่งทูตไปยังประเทศอังกฤษ อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็สนพระทัยศึกษาภาษาอังกฤษจนแตกฉาน จึงทำให้มีการรับคำภาษาอังกฤษมาใช้มากขึ้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในภาษาไทยอย่างชัดเจน ทั้งนี้การรับคำภาษาอังกฤษเข้ามาในระยะแรกมักเป็นคำทับศัพท์ โดยในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึง รัชกาลที่ 5 เป็นการยืมแบบทับศัพท์เป็นส่วนมาก ส่วนการบัญญัติศัพท์มีใช้มากในสมัยรัชกาลที่ 6 ตัวอย่างคำยืมภาษาอังกฤษ เช่น “เอนจเนีย (Engineer) นายจักรีศักดิ์สิทธิ์” (นิราศลอนดอน) “...ขึ้นบกไม่ได้เอาโอเวอโก้ด

¹ ปรีชา ช้างขวัญยืน, “การใช้ภาษาร้อยแก้วในภาษาไทยสมัยอยุธยา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), 5-10.

² วัฒนา อุดมวงศ์, “คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 69.

(Overcoat) ไป” (ไกลบ้าน) “...สมควรจะต้อนรับแขกด้วยวิสกี้ (whisky) และ โซดา (soda) แทนน้ำชา” (ลัทธิเอาอย่าง)³

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่เป็นลักษณะเด่นที่ทำให้ภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ต่างจากภาษาสมัยอื่นก็คือการรับคำภาษาอังกฤษมาใช้นั่นเอง

สำหรับคำภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรนั้น ไทยรับมาใช้แล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย และมีใช้เรื่อยมาในสมัยอยุธยา จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนคำภาษาจีนก็น่าจะมีใช้แล้วในสมัยสุโขทัย เช่นเดียวกัน เนื่องจากไทยกับจีนมีการติดต่อสัมพันธ์กันตั้งแต่สมัยสุโขทัย และชาวจีนได้เข้ามาอยู่กรุงสุโขทัยเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการรับคำภาษาจีนมาใช้ แต่ทั้งนี้คำภาษาจีนมีใช้มากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นี้

ในส่วนของการใช้คำในภาษาภาษาสมัยรัตนโกสินทร์พบว่ามีทั้งที่ใช้เหมือนและแตกต่างกับภาษาสมัยอื่น ดังนี้

การใช้คำลักษณะนาม ในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์มีคำลักษณะนามใช้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้คำลักษณะนามบางคำมีที่ใช้แตกต่างกัน เช่น “ดวง” ในสมัยสุโขทัยและอยุธยาเป็นลักษณะนามของ “ไข่” แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ลักษณะนามที่ใช้กับ “ไข่” คือ “ฟอง” เป็นต้น อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า “อัน” เป็นลักษณะนามที่ปรากฏใช้มากทั้งในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ โดยใช้ได้กับคำนามต่าง ๆ โดยไม่จำกัดประเภท นอกจากนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน⁴ ยังได้กล่าวว่าในภาษาไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์มีการใช้ลักษณะนามซ้ำชื่อ เช่น ห้าแพะ ๓ ดิก หกนักเรียน เหมือนกันทั้งสามสมัย โดยถือว่าเป็นหลักของภาษาไทย มิใช่เป็นการนำหลักของภาษาอังกฤษมาใช้

การใช้สรรพนาม จากการศึกษาของ วราภรณ์ แสงสค์ เรื่อง “บุรุษสรรพนามในภาษาไทย : การศึกษาเชิงประวัติ” พบว่าภาษาทั้งทั้งสามสมัยมีสรรพนาม 3 บุรุษ คือ บุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 และบุรุษที่ 3 ส่วนพจน์ของบุรุษสรรพนามนั้นในสมัยสุโขทัยและอยุธยามี 3 พจน์ คือ เอกพจน์ ทวิพจน์ และพหูพจน์ แต่สมัยรัตนโกสินทร์มีเพียง 2 พจน์ คือ เอกพจน์และพหูพจน์ เท่านั้น ทั้งนี้คำสรรพนามที่พบเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ ไก่ ที่บน ที่ล่าง ฝ่าละอองพระบาท เสด็จ และหาบน สำหรับ

³ วัลยา ช้างขวัญยืน, “วิวัฒนาการของคำที่ไทยยืมจากภาษาอังกฤษ” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสื่อไทย พ.ศ. ๒๕๒๖ (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี้, 2526), 221-244.

⁴ ปรีชา ช้างขวัญยืน, “ภาษาไทยสมัยอยุธยา” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสื่อไทย พ.ศ. ๒๕๒๖ (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี้, 2526), 195.

⁵ วราภรณ์ แสงสค์, “บุรุษสรรพนามในภาษาไทย : การศึกษาเชิงประวัติ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531).

สรรพนามที่พบร่วมกันทั้งสามสมัย ได้แก่ ข้าพเจ้า ข้าพระเจ้า ข้าพระพุทธรเจ้า เขา ท่าน พระองค์ มัน มีง และเรา นอกจากนี้ยังพบว่าในสมัยรัตนโกสินทร์มีการยืมคำจากภาษาจีนมาเป็นคำสรรพนาม 2 คำ คือ คำว่า “ลื้อ” กับ “อื้อ” ด้วย

การใช้ภาษาในการตั้งชื่อ ในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะปัจจุบันมีการใช้คำบาลีสันสกฤตในการตั้งชื่อมากขึ้นทั้งชื่อของสามัญชนและชื่อเจ้านาย แต่สำหรับสมัยสุโขทัยและอยุธยา ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อส่วนมากจะเป็นคำไทย มีคำบาลีสันสกฤตบ้างก็เฉพาะในชื่อของพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายเท่านั้น

การใช้คำปฏิเสธ ในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่นิยมการใช้คำปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ ทั้งนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน⁶ กล่าวไว้ว่าภาษาไทยสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยานิยมการใช้คำปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ โดยปรากฏการใช้คำปฏิเสธซ้อนปฏิเสธเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในสมัยสุโขทัยและอยุธยาปรากฏคำปฏิเสธอยู่มาก ทั้ง บ่ มิ ไม่ บมิ หามิได้ เป็นต้น แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์มีใช้น้อยลง

ด้านการสร้างคำ ภาษาไทยทั้งสามสมัยมีการสร้างคำขึ้นใช้ในภาษา 4 แบบ คือ คำผสม คำซ้อน คำซ้ำ และคำซ้ำ ทั้งนี้การสร้างคำประเภทคำซ้อนพบในสมัยสุโขทัยและอยุธยาเป็นจำนวนมาก และเป็นการสร้างคำที่เด่นกว่าการสร้างคำชนิดอื่น เพราะมีโครงสร้างที่หลากหลาย กล่าวคือ ในสมัยสุโขทัย พบโครงสร้างคำซ้อน 11 แบบ เริ่มตั้งแต่คำซ้อน 2 หน่วยจนถึงคำซ้อน 11 หน่วย และคำซ้อน 15 หน่วย เช่น “เขาชวนกันห้วยล่องท่องหลั่นเต้นเต็ดเอาดอกไม้...” (ไตร. หน้า 46) “แลมีนางฟ้าทั้งหลายอันมีรูปโฉมโนมพรรณวรรณเนื้อตัวหน้าตาเพราพิศเลิศฉาย” (ไตร. หน้า 82) “...ย่อมถือไม้ค้อนมีคพรีาหอกดาบหลาวแหลนเครื่องฆ่าเครื่องแทงเครื่องยิงเครื่องตีทั้งหลาย...” (ไตร. หน้า 12) “...ถิ่นฐานบ้านเมืองปราสาทเรือนหลวงช้างม้าเข้าไทไพรพลทั้งกองเงินทองของแก้วแลนางนักษณม” (ไตร. หน้า 78) เป็นต้น⁷ ส่วนสมัยอยุธยาพบโครงสร้างคำซ้อน 12 แบบ เริ่มตั้งแต่คำซ้อน 2 หน่วยจนถึงคำซ้อน 12 หน่วย และคำซ้อน 16 หน่วย เช่น “จงอย่าให้มีทุกข์ โศกโรคภัยเสียดจัญไรอุปัทวันตรายอันหนึ่งอันใดเลย” (ไตรภูมิโลก.1 หน้า 8) “ให้มีระบาริ เต็นพินพาทฆ้องกลองดุริยดนตรีประโคมทั้ง 4 ประตุ” (กฎ.1 หน้า 126) “ซัดเซเข้าไปในป่าดงพงแขมห้วยหนองคลองบึงบางสธารที่ใดก็ดี” (กฎ.3 หน้า 257) “พิพายกันด้วยที่แดนไร่นาละหารป่าฝั่งเรือสวนขนยงบ่าวไพร่สาระพะควม” (กฎ.2 หน้า 101) “เป็นต้นว่าพ่อและแม่ ปู่ย่าตายายลุงป้า น้าอาอาวพี่น้องลูกหลานเหลนหลัดลี” (จารึก. หลัก 74) เป็นต้น⁸

⁶ ปรีชา ช้างขวัญยืน, “ภาษาไทยสมัยอยุธยา” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๙๐๐ ปีลายลือไทย พ.ศ. ๒๕๒๖, 195-196.

⁷ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ, “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530), 88-218.

⁸ เบ็ญจมาศ บางอัน, “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), หน้า 66-236.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า โครงสร้างของคำซ้อนในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยามีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันมากนักทั้งจำนวนรูปแบบและจำนวนหน่วยที่นำมาประกอบเป็นคำซ้อน

สำหรับโครงสร้างคำซ้อนในสมัยรัตนโกสินทร์พบว่ามีเพียง 4 แบบ คือ คำซ้อน 2 หน่วย เช่น “เมื่อเมืองล้านช้างสิ้นกั้วอันตรายอันใดแล้วก็นิ่งเฉยเสีย” (พระราชวิจารณ์, หน้า 154) คำซ้อน 3 หน่วย เช่น “ให้คนเช่าอาศัยและขายข้าวปลาอาหาร” (พงศ.29 หน้า 48) คำซ้อน 4 หน่วย เช่น “...มีไรรู้เรือกสวนบริบูรณ์” (พระร่วง, หน้า 77) และคำซ้อน 6 หน่วย เช่น “...ว่าด้วยเรื่องภามีเรือแลที่ บ้านเรือนโรงร้านตึกแพ” (ประกาศ4 พ.ศ.2405-2411 หน้า 116) เป็นต้น⁹

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างคำซ้อนในสมัยรัตนโกสินทร์นี้แตกต่างกับโครงสร้างคำซ้อนสมัยสุโขทัยและอยุธยาอย่างชัดเจนทั้งด้านจำนวนรูปแบบและจำนวนหน่วยที่นำมาประกอบเป็นคำซ้อน กล่าวคือ โครงสร้างคำซ้อนในสมัยรัตนโกสินทร์มีขนาดสั้นลง โดยมีจำนวนหน่วยที่มาประกอบสูงสุดเพียง 6 หน่วยเท่านั้น ทั้งนี้ในอนาคตคำซ้อนในสมัยรัตนโกสินทร์มีแนวโน้มว่าจะมีขนาดสั้นลงเรื่อย ๆ

นอกจากด้านโครงสร้างแล้ว คำซ้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ยังมีความแตกต่างกับคำซ้อนสมัยสุโขทัยและอยุธยาอีกประการหนึ่งในแง่ที่มาของคำซ้อน คือ ในสมัยรัตนโกสินทร์พบคำซ้อนที่มีหน่วยใดหน่วยหนึ่งเป็นภาษาอังกฤษ เช่น พลับพลาเดิน เรือโบต กัปตันนายเรือ ปลัดต้นปิ่น และ ประสริเคนต์เจ้าเมือง¹⁰ ซึ่งคำซ้อนที่มีหน่วยใดหน่วยหนึ่งเป็นภาษาอังกฤษนี้ไม่ปรากฏในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ทั้งนี้คำซ้อนลักษณะนี้มีใช้มากขึ้นในปัจจุบัน

ด้านลีลาภาษา ในสมัยสุโขทัยและอยุธยาแม้จะมีลักษณะเป็นร้อยแก้ว แต่ก็มีการใช้สัมผัสคล้องจองอยู่มาก ตัวอย่างในสมัยสุโขทัย เช่น “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” (ศิลาจารึกหลักที่ 1) “จูงวัวไปค้าจี่มั่วไปขาย” (ศิลาจารึกหลักที่ 1) ตัวอย่างในสมัยอยุธยา เช่น “จูจี่ไร” จดหมายหลวงอุดมสมบัติ “ถิ่นถานบ้านเมือง” (ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนา) เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้มีใช้น้อยลงในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังที่ ปรีชา ช้างขวัญยืน กล่าวว่า ลักษณะคำคล้องหรือคำที่มีสัมผัสคล้องจองนับวันจะพบน้อยลงในภาษาไทยสมัยปัจจุบัน¹¹

อนึ่ง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ภาษาก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นภาษาไทยสมัยสุโขทัยเมื่อผ่านมาถึงปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และลำดับของคำ โดยบางคำบางสำนวนอาจมีรูป

⁹ ลินดา วิชาดากุล, “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528), หน้า 78-104.

¹⁰ ราตรี ธีนวารชร, “การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534).

¹¹ ปรีชา ช้างขวัญยืน, “ภาษาไทยสมัยอยุธยา” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๘๐๐ ปีลายสีไทย พ.ศ. ๒๕๒๖, 197.

เหมือนเดิมแต่ความหมายต่างไป บางคำรูปต่างกันแต่ความหมายเหมือนกัน หรือบางคำสูญไปไม่มีใช้ในปัจจุบัน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภาษานี้ยังคงดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ทำให้ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าลักษณะเด่นของภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์คือการรับคำภาษาอังกฤษมาใช้เป็นจำนวนมาก ทำให้ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากภาษาสมัยอื่น จนสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งสมัยทางภาษาได้ ส่วนการใช้คำทั้ง คำลักษณนาม คำสรรพนาม การใช้ภาษาในการตั้งชื่อ คำปฏิเสธ การสร้างคำโดยเฉพาะคำซ้อน รวมถึงลีลาภาษาในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกับภาษาสมัยอื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของภาษาสมัยรัตนโกสินทร์

บรรณานุกรม

- เกื้อกมล พดกษประมุข. “ศัพท์บัญญัติที่เกิดก่อนการตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.
- ชวนพิศ อิฐรัตน์. “การใช้คำและสำนวนในสมัยสุโขทัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- _____. “วิวัฒนาการของภาษาไทยสมัยสุโขทัย” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสื่อไทย พ.ศ. ๒๕๒๖. 164-175. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526.
- เบ็ญจมาศ บางอ้น. “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. “การใช้ภาษาร้อยแก้วในภาษาไทยสมัยอยุธยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- _____. “ภาษาไทยสมัยอยุธยา.” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสื่อไทย พ.ศ. ๒๕๒๖. 176-201. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526.
- ราตรี ธีนวารชร. “การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ลินดา วิชาดากุล. “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- วราภรณ์ แสงสด. “บุรุษสรรพนามในภาษาไทย : การศึกษาเชิงประวัติ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- วัฒนา อุดมวงศ์. “คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- วัลยา ช้างขวัญยืน. “วิวัฒนาการของคำที่ไทยยืมมาจากภาษาอังกฤษ.” ใน ภาษาไทยกับสังคมไทย : รายงานการสัมมนาว่าด้วยภาษาไทย เนื่องในการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสื่อไทย พ.ศ.

๒๕๒๖.221-244. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี, 2526.

วัลยา วิมุททอลพ. “การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และลำดับของคำในภาษาไทยสมัย
รัตนโกสินทร์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. การใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2527.